

**FIKTIVNE FIRME KAO OBLIK
PRIVREDNOG KRIMINALA I PRANJA NOVCA U
BOSNI I HERCEGOVINI**

Mr. sc. Smajo Šabić

SADRŽAJ

UVOD.....	1
- Pojam privrednog kriminala i pranja novca	3
- Privredni kriminal i pranje novca u Bosni i Hercegovini.....	4
FIKTIVNE FIRME KAO OBLICI PRIVREDNOG KRIMINALA I PRANJA NOVCA	
- Pojam i nastanak privrednog društva	6
- Pojam i nastanak fiktivni firmi	8
- Uzroci nastanka fiktivnih firmi.....	9
- Način osnivanja i poslovanja fiktivnih firmi	10
- Uzroci nezakonitog poslovanja fiktivnih firmi	13
- Zaključak	18

U V O D

U proteklih petnaest godina u Bosni i Hercegovini smo svjedoci pojave progresivnog ekonomskog raslojavanja stanovnika, na bogati i veoma siromašni dio stanovništva. Ukoliko poredimo materijalni status i društveni standard većeg broja stanovnika sa standardom i materijalnim statusom stanovništva koje je živjelo u klasnom periodu u kojem se određena populacija u odnosu na svoje vlastodršce nalazila u potlačenom položaju, bez pretjeranog preuveličavanja doći ćemo do zaključka da u današnjem periodu veći broj socijalno ugroženog stanovništva se nalazi u veoma sličnom materijalnom položaju. Ilustracije radi, u klasnom periodu potlačeno stanovništvo za svoj rad imalo je pravo na smještaj hranu i odjeću. Veći broj današnjeg socijalno ugroženog stanovništva od primanja ostvarenih po osnovu rada nije u mogućnosti da pokrije neophodne troškove za preživljavanje, kao što su smještaj hrana i odjeća. Još dramatičnija situacija koja se kosi sa pukim preživljavanjem postoji kod onog dijela stanovništva koje nema priliku da radi i ostvaruje bilo kakve prihode.

Nasuprot ovakvog socijalnog statusa u kojem se nalazi veći broj stanovništva, svjedoci smo već ustaljene pojave enormnog bogaćenja određenog broja pojedinaca, koji su svoje bogatstvo stekli za relativno kratko vrijeme, moglo bih se slobodno reći na veoma upitan način. Jedan od razloga ovakvog ekonomsko socijalnog stanja u kojem se nalazi stanovništvo Bosne i Hercegovine, te izraženog ogromnog jaza između manjeg broja bogatih i velike populacije siromašnih, posljedica je neadekvatne zakonske regulative posebno u oblasti privrede, ukupna teritorijalna rascjepkanost, kao i nefunkcionisanje ukupnog pravnog sistema, a sve ovo zajedno je omogućilo neracionalnu raspodjelu novčanih sredstava u društvu te prelijevanje istih u ruke pojedinaca.

Najefikasniji način nezakonitog prelijevanja novca u ruke pojedinaca odvija se kroz privredni kriminal i pranje novca koji su posebno prisutni u zemljama koje prolaze kroz period tranzicije kao što je i Bosna i Hercegovina. Ovakvo ekonomsko socijalno stanje u kojem se nalazi naša država, koje je uzrokovano povećanom prisutnošću privrednog kriminala i pranja novca, direktno utiče na ukupnu :

- Pravnu stabilnost države
- Ekonomsku stabilnost države
- Efikasnost organa gonjenja
- Zdrave privredne tokove
- Ukupan standard stanovništva

U namjeri da ne ostanem pasivni posmatrač ovakvog ekonomsko socijalnog stanja u kojem se nalazi naše društvo, kroz svoje stručno znanje te praktično iskustvo stečeno radeći na sprečavanju pojavnih oblika privrednog kriminala, želim dati svoj skromni doprinos te ukazati na najčešće pojavne oblike privrednog kriminala, uzroke nastanka istog, te pranja novca kao posljedice legalizacije nezakonito stečenih prihoda .

Pojam Privrednog kriminala i pranja novca

Privredni kriminal

Privredni kriminal predstavlja dio ukupnog kriminala koji se manifestuje kroz poduzimanje nezakonitih radnji s namjerom sticanja protupravne imovinske koristi. Ukoliko pobliže posmatramo krivična djela iz oblasti privrednog kriminala te ista uporedimo sa krivičnim djelima iz drugih oblasti, uočit ćemo određene specifičnosti kod te vrste krivičnih djela . Bitna karakteristika krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala u odnosu na ostala krivična djela ogleda se u njihovoj prikrivenosti¹. Ta prikrivenost je karakteristična po samom činjeničnom stanju počinjenog krivičnog djela. (kod ove vrste krivičnih djela u većini slučajeva imamo lice koje je izvršilac krivičnog djela, ali nemamo zadokumentovanu protupravnu radnju koja ima obilježja krivičnog djela). Takvo lice postaje u krivično pravnom smislu interesantno organima gonjenja tek u momentu kada otkriju navedene nezakonite radnje.

---

¹ **Dragutin Papeš**; Metodika isljeđivanja krivičnih djela III dio zagreb 1963 god. Izdanje stručne škole RSUP SRH - e Zagreb 1963 godina strana broj 1.

Kod drugih oblika kriminala polazi se od faktora zločina, gdje u većini slučajeva se ne raspolaže podacima o počiniocu istog dok kod privrednog kriminala sam čin delikta upućuje na počinioca istog². Ukoliko recimo učinilac počinu krivično djelo iz oblasti privrednog kriminala ta inkriminisana radnja i dalje ostaje prikrivena, te zbog te činjenice učinilac krivičnog djela je u većini slučajeva cijelo vrijeme dostupan, ali organima gonjenja u krivično pravnom smislu nije interesantan. Kod druge vrste krivičnih djela u većini slučajeva imamo činjenično stanje počinjenog krivičnog djela ali je izvršilac istog nepoznat. Ova konstatacija nam ukazuje da je privredni kriminal veoma složena inkriminisana pojava u društvu, koja zahtijeva izrazitu stručnost i tehničku osposobljenost lica, čiji je zadatak sprečavanje ovog oblika kriminala te krivično gonjenje počinitelja istog, stoga ukoliko ne postoji maksimalna koordinacija i saradnja organa čiji je zadatak sprečavanje ove vrste kriminala, veoma teško se isti može spriječiti.

Pranje novca

Pranje novca kao sastavni dio privrednog kriminala je faza koja slijedi nakon poduzetih protupravnih radnji, te ostvarene protupravne imovinske koristi, sa jednim ciljem da nezakonito stečena novčana masa uđe u legalne novčane tokove i dobije svoj identitet, to jest da se prikrije način nezakonito stečenog novca. Pranje novca predstavlja prikrivanje ilegalnih izvora prihoda ostvarenih putem protupravnih radnji koje imaju obilježja krivičnih djela a s ciljem uključivanja tih prihoda u tokove legitimnog finansijskog poslovanja³. Pitanje pranja novca je povezano sa problemima korupcije, organiziranog kriminala, finansijske prevare, šverca i drugih krivičnih djela usmjerenih na ostvarivanje profita i ukupnog uvećanja imovine.

Privredni kriminal i pranje novca u Bosni Hercegovini

Država Bosna i Hercegovina obzirom na svoje specifično ustavno ustrojstvo te teritorijalnu rascjepkanost kako u pravnom tako i u ekonomskom pogledu predstavlja veoma pogodno područje za privredni kriminal i pranje novca. Ukoliko se uzme u obzir činjenica da je država Bosna i Hercegovina sastavljena od dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska), Federacija Bosne i Hercegovine se sastoji od deset kantona. Svaki kanton ima svoju vlastitu strukturu vlasti, uključujući premijera i resorne ministre koji vrše poslove vlade, te policijske poslove i tužilaštvo, vidljivo je da su ovakvom ustavnim rascjepkanošću ograničene i nadležnosti a samim tim i mogućnosti organa nadležnih za sprečavanje privrednog kriminala i pranja novca. Razmjena informacija između kantona je u najmanju ruku problematična, a komunikacija i saradnja između policije, tužilaštva i sudstva je veoma često neadekvatna². Pored toga što je ovakvo ustavno ustrojstvo Federacije veoma komplicirano, Federacija često svoje ovlasti provodi kroz dualni sistem zbog nepostizanja zajedničkih političkih interesa.

Programi za rješavanje pitanja sprečavanja privrednog kriminala i pranja novca su veoma složeni, isti zahtijevaju visok stepen stručnosti i međusobne koordinacije organa nadležnih za sprovođenje zakona. Dodatno opterećenje u pogledu sprečavanja privrednog kriminala i pranja novca predstavlja veoma porozna granica sa preko 60 graničnih prijelaza a što čini pretpostavke za povećanje šverca u ili preko Bosne i Hercegovine. Dugačka kopnena granica, planinski teren i istorijska veza sa "balkanskom rutom" čine Bosnu i Hercegovinu interesantnom prema kriminalnim grupacijama koje se bave svim oblicima krijumčarenja, koji uključuju drogu, oružje, ljude, kao i robe bez porijekla, a što predstavlja veoma profitabilne nezakonite radnje. Uzimajući u obzir sve navedeno vidljivo je da je Bosna i Hercegovina veoma plodno tlo za razne kriminalne radnje koje imaju za cilj nezakonito sticanje imovinske koristi, koja se zatim nastoji legalizirati to jest oprati kroz razne segmente privrede.

---

² www.ohr.int/ohr-dept

FIKTIVNE FIRME KAO OBLICI PRIVREDNOG KRIMINALA I PRANJA NOVCA

Pojam i nastanak Privrednog društva

Način osnivanja poslovanja te upravljanja privrednim društvom uređen je zakonom o privrednim društvima, te zakonom o postupku upisa pravnih osoba u sudski registar. Privredno društvo podrazumijeva pravno lice koje samostalno obavlja registrovanu djelatnost radi sticanja dobiti⁵. Procedura osnivanja i upisa u sudski registar privrednog društva je strogo zakonom propisana upravo iz razloga što danom upisa u sudski registar takvo društvo dobija status pravnog subjekta te preuzima sva prava ali i obaveze predviđene zakonom. Da bi privredno društvo bilo registrovano kod suda nadležnog za registraciju privrednih društava te dobilo status pravnog subjekta, prethodno moraju biti ispunjene zakonom određene pretpostavke. Prilikom upisa u sudski registar obavezno se upisuju sljedeći podaci :

- Firma i sjedište subjekta upisa
- Oblik subjekta upisa
- Djelatnost i podružnice
- Ime prezime adresa prebivališta lica ovlaštenih za zastupanje subjekta upisa
- Iznos uplaćenog kapitala
- Dužnosti i obim ovlasti osoba ovlaštenih za zastupanje subjekta upisa
- Podaci o kapitalu ulozima udjelima i dionicama⁶.

Postupak za upis u sudski registar pokreće se podnošenjem uredne prijave koju je dužna podnijeti osoba koja je po aktima subjekta upisa ovlaštena za zastupanje subjekta upisa .

---

⁵ Zakon o privrednim društvima (Službene novine Federacije BiH broj 23/99)član

⁶ Zakon o postupku upisa pravnih osoba u sudski registar (Službene novine Federacije BiH broj 4/2000)
Član 18.

Nakon što se okonča formalno pravna procedura oko podnošenja registarskih isprava i prijave upisa sud donosi rješenje o upisu u sudski registar. Jedan od uvjeta upisa u sudski registar je i ovjeren potpis osobe ovlaštene za zastupanje⁷. Međutim ukoliko pobliže analiziramo zakon o postupku upisa pravnih osoba u sudski registar sa njegovim izmjenama i dopunama, doći ćemo do zaključka da je zakonodavac donošenjem ovakvog zakona nastojao urediti način, proceduru i postupak registracije firmi te identifikovati lica koja su ovlaštena da nastupaju u pravnom i privrednom prometu u ime i za račun društva

Analizirajući proceduru upisa u sudski registar vidljivo je da zakonodavac prilikom kreiranja i donošenja ovako bitnog zakona, nije vodio računa o činjenici da se isti neće primjenjivati samo na lica koja imaju časnu i poštenu namjeru (lica koja istinski žele osnovati privredno društvo te poslovati u skladu sa njegovom namjenom i djelatnošću), nego i na lica koja imaju nečasne odnosno kriminalne namjere. Ovu konstataciju potvrđujem sljedećom činjenicom: Prilikom upisa privrednog društva u sudski registar zakonodavac nije imperativno predvidio obavezu utvrđivanja stvarnog identiteta lica ovlaštenog za zastupanje pravnog subjekta, kao i lica koje osniva privredno društvo, o čemu se moralo voditi računa, iz prostog razloga što sve potrebne radnje pravnog subjekta obavljaju organi, to jest lica ovlaštena za zastupanje. Imajući u vidu da je obim prava i obaveza pravnog subjekta dosta velik, nije se smjela dozvoliti mogućnost da se ne može utvrditi ko stoji iza stvorenih obaveza jednog privrednog društva. Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da sve osobe nemaju dobronamjerne ideje, te da određen broj lica ima kriminalne namjere, evidentno je s jedne strane da je ovakav zakon za državu predstavljao veliku opasnost a za kriminalna lica plodno tlo za poduzimanje nezakonitih radnji u namjeri sticanja protupravne imovinske koristi.

---

⁷ Uredba o upisu u sudski registar pravnih osoba koje obavljaju privrednu djelatnost (Službene novine Federacije BiH Broj 12/2000

Pojam i nastanak fiktivni firmi

Populacija stanovništva koja je sklona nezakonitim radnjama iz oblasti privrednog kriminala, na koju zakonodavac prilikom donošenja zakonskih propisa nije računao, je uočila manjkavosti istih, te u aranžmanu gore navedenih pojedinaca na prostoru Bosne i Hercegovine u proteklom periodu su se pojavila privredna društva koja nazivamo fiktivne firme. Osnovni cilj lica koja su stajala iza fiktivni firmi nije bio obavljanje registrovane djelatnosti nego poduzimanje nezakonitih radnji u namjeri izbjegavanja poreskih obaveza i sticanja protupravne imovinske koristi.

Postavlja se pitanje šta je to fiktivna firma. U formalno pravnom pogledu fiktivna firma pretstavlja takav oblik društva koje je osnovano u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima koji definišu način upisa pravnih osoba u sudski registar kao i sva ostala privredna društva. Stoga sa formalno pravnog stanovišta takvo društvo ne može nositi naziv fiktivno te kao takvo u pravnom pogledu se ne razlikuje od drugih privrednih društava. Naziv fiktivno privredno društvo dobilo je vjerovatno iz razloga što formalno pravno društvo postoji ali ne egzistira na tržištu u skladu sa djelatnošću zbog koje je i osnovano, nego zbog drugih ciljeva. Namjera osnivača ovakvih privrednih društava nije bila osnivanje istih radi obavljanja određene privredne djelatnosti, nego vršenje kriminalnih radnji koje su se ogledale u izbjegavanju fiskalnih obaveza. Ovakva privredna društva dobila su naziv fiktivna upravo iz razloga što su ista služila samo kao instrumenti putem kojih su domišljati pojedinci iskoristivši ukupan političko pravni i privredni ambijent putem istih organizovali nezakonito sticanje imovinske koristi.

Uzroci nastanka Fiktivni firmi

Analizirajući uzroke koji su doveli do masovne pojave fiktivni firmi na tržištu Bosne i Hercegovine, preko kojih je oprana ogromna količina novca (procjenjuje se da je u Bosni i Hercegovini oprano oko 600 000 000 km putem fiktivnih firmi)⁷, zbog čega je direktnu štetu trpio ukupan privredni sistem a samim tim i njeni građani, došao sam do zaključka da je više faktora uzrokovalo ovakvu devijantnu pojavu koja je u dobrom dijelu poremetila ukupnu privredu Bosne i Hercegovine te direktno utjecala na fiskalnu politiku. Faktori koji su doveli do gore navedene pojave su na prvom mjestu neadekvatni zakonski propisi pogotovo kada je u pitanju porez na promet proizvoda i usluga koji je bio na snazi u vrijeme pojave fiktivni preduzeća, zatim zakon sa izmjenama i dopunama zakona o upisu u sudski registar , ukupna kako teritorijalna kao i administrativno upravna rascjepkanost izvršne vlasti, te veoma loša saradnja i kordinacija kako kontrolnih organa tako i tužilaštava. Ovu konstataciju potkrepljujem sljedećim činjenicama. Svaka teritorijalna jedinica ima svoju vlastitu strukturu vlasti, uključujući policijske poslove i tužilaštvo. Razmjena informacija između kantona je u najmanju ruku problematična, a komunikacija i saradnja između kontrolnih organa, tužilaštva i sudstva je veoma često neadekvatna.

Država Bosna i Hercegovina obzirom na svoje specifično ustavno ustrojstvo te izraženu teritorijalnu rascjepkanost kako u pravnom tako i u ekonomskom pogledu je bila i danas je veoma pogodno područje za privredni kriminal i pranje novca, stim što se oblik i vrsta privrednog kriminala mjenja zavisno od zakonskih uvjeta i ukupnog političkog i pravnog ambijenta.

---

⁷ www.ohr.int/ohr-dept

Način osnivanja i poslovanja fiktivni firmi

Lica koja su prepoznala sve navedene manjkavosti kako zakonskih propisa tako i manjkavosti koje se odnose na ukupan društveno politički ambijent, iskorstivši gore navedene nedostatke, u većini slučajeva bez većih problema kod sudova za privredno sudovanje su izvršili upis u sudski registar privrednih društava, koja nose naziv fiktivne firme ili u narodu poznatije pod nazivom kofer firme. Većina ovih firmi su osnivane kao Društva jednog lica, a nakon donošenja zakona o privrednim društvima društva sa ograničenom odgovornošću. Osnivanje i upis u sudski registar ovakvog društva obavljao se na više načina. Najčešći način upisa u sudski registar fiktivne firme obavljao se tako što određeno lice na osnovu krivotvorene lične karte te lažnih podataka navedenih u osnivačkim aktima se u sudu pojavljuje kao osnivač a zatim takođe na osnovu krivotvorene lične karte kod nadležnog organa općine vrši ovjeru potpisa lica ovlaštenog za zastupanje.

Čudno je ali istinito da niko ni na koji način nije posumnjao niti utvrđivao ili provjeravao stvarni identitet tih lica. Bilo je takođe slučajeva da su takva lica pronalazila druge osobe koje su kod nadležnog organa općine za simboličnu naknadu ovjeravali svoje potpise gdje se pojavljuju kao lica ovlaštena za zastupanje i neznajući na koliko bitan dokument stavljaju svoj potpis. Na osnovu tako izvršenog upisa u sudski registar, veoma teško je bilo organima gonjenja: policiji, poreznoj upravi te drugim organima gonjenja doći do stvarnog identiteta lica koja su stajala iza fiktivnih firmi. Lica koja su stajala iza fiktivnih firmi, nakon što su izvršili upis u sudski registar te otvorili račun kod banke, nisu se obraćali nadležnom organu općine za dobijanje dozvole za obavljanje registrovane djelatnosti, nego su krenuli sa poslovanjem odnosno nezakonitim radnjama. Ovdje je važno napomenuti da sve fiktivne firme su kod nadležnih sudova imale uredno prijavljene adrese sjedišta firmi, međutim na terenu takve firme nikada nisu postojale. Na adresama navedenim u rješenju o upisu najčešće su se nalazili privatni stanovi a bilo je slučajeva da se na tim adresama nalaze i advokatske kancelarije.

Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da je porez na promet proizvoda i usluga bio takav porez koji je sistemom prevajivanja od uvoznika ili proizvođača zatim veleprodavca i maloprodavca na kraju plaćao krajnji potrošač, podrazumijeva se da jedan od navedenih pravnih subjekata koji je bio poreski obveznik, mogao se osloboditi od obaveze plaćanja poreza ukoliko je roba kojom trguje bila namijenjena za dalju prodaju. To oslobađanje vršeno je na osnovu uredno popunjene narudžbenice to jest pismene izjave, u kojoj bih se naznačilo da je roba za dalju prodaju.

Uvidjevši ovakvu manjkavost, lica koja su stajala iza fiktivnih firmi su u samom početku, ostvarivala kontakte sa većim firmama koje su redovno obavljale svoju djelatnost (pravna lica koja se bave proizvodnjom, trgovinom koja su registrovana za obavljanje prometa na veliko)⁸, te istim nudile bjanko ovjerene narudžbenice uz protu naknadu od tri do deset posto, zavisno od iznosa naznačenog na narudžbenici. Na takvoj bjanko ovjereoju narudžbenici navelo bi se da je prodavac robe firma koja posluje u skladu sa važećim tržišnim pravilima a kupac fiktivna firma, te vrsta količina i vrijednost robe. Pečatom fiktivne firme i nečitkim potpisom bi se ovjeravala rubrika narudžbenice u kojoj stoji da je roba za dalju prodaju, a što je oslobađalo prodavca obaveze plaćanja poreza, u ovom slučaju firmu koja posluje u skladu sa djelatnošću zbog koje je i osnovana. Na osnovu tako ispostavljene narudžbenice prodavac je knjigovodstveno ispostavljao fakturu a zatim je sa računa fiktivne firme vršena uplata na račun prodavca u vrijednosti naznačenoj na fakturi i narudžbenici. Formalno pravno gledano kod ovakvog stanja prodavac je knjigovodstveno zatvorio kompletnu finansijsku konstrukciju tako što posjeduje uredno popunjenu i ovjerenu narudžbenu fiktivne firme, zatim ispostavljenu otpremnicu i fakturu a uz sve to izvršen je i transfer novca sa računa fiktivne firme na račun prodavca. Ovdje je bitno napomenuti da roba koja je naznačena na narudžbenici i ispostavljenoj fakturi nije nikud izišla iz skladišta i ista se još uvijek nalazila u rukama prodavca. Međutim obzirom da se prodavac knjigovodstveno oslobodio kako navedene količine robe tako i obaveze plaćanja poreza na promet proizvoda i usluga po osnovu iste, prodavac je takvu robu prodavao za gotov novac logično neprijavljujući u poslovnim knjigama prodaju i platnu transakciju.

---

⁸ Zakon o porezu na promet proizvoda i usluga (Službene novine Federacije BiH Broj 6/1995) član 8.

Opisani nezakoniti način rada prodavcu je omogućavao kako izbjegavanje plaćanja poreza i ostvarivanje ekstra profita, kao i konkurentniju prisutnost na tržištu, jer ukoliko se prodavčevoj marži (koja se kreće u prosjeku oko trideset posto) doda iznos novca po osnovu obaveze poreza kao i akciza, ukoliko se radilo o visoko tarifnoj robi, čije su stope bile od deset do dvadeset odnosno četrdeset posto, vidljivo je da je prodavac na osnovu ovako opisanog nezakonitog poslovanja i vršenih platnih transakcija ostvarivao ekstra profit.

Naredna faza pojave fiktivnih firmi išla je u sljedećem pravcu. Određen broj vlasnika velikih privrednih društava čija je djelatnost u većini slučajeva bila trgovina na veliko, uvidjevši da se radi o veoma profitabilnoj i uvjetno lakoj zaradi, u namjeri da ne plaćaju drugim licima procenat naknade od tri do deset posto za ovjerene narudžbenice, su postupili na isti način te u vlastitom aranžmanu izvršili osnivanje i registraciju fiktivnih firmi. Putem takvih firmi lažno su prijavljivali promet kao da je ostvaren sa istim, oslobađajući se obaveze plaćanja poreza na promet. Sva ova lica koja su se bavila gore opisanim nezakonitim radnjama, u namjeri prikrivanja nezakonitih radnji otišla su korak dalje. S ciljem da se što teže uđe u trag gore opisanom načinu poslovanja te otkrije identitet lica koja stoje iza navedenih kriminalnih radnji su organizovali gore opisani način poslovanja sa fiktivnim firmama koje su se nalazile u drugom entitetu ili Distriktu Brčko. Ukoliko se u Federaciji nalazila firma koja je obavljala registrovanu djelatnost, svoje nezakonito poslovanje usmjerila je sa fiktivnim firmama iz Republike Srpske ili Brčko distrikta i obrnuto. Sve ovo je itekako otežavalo rad organa gonjenja koji je bio usmjeren na sprečavanje ovakve devijantne pojave. Prisutnost pojave fiktivnih firmi na prostoru Bosne i Hercegovine te gore opisani nezakonit način poslovanja, to jest načina izbjegavanja fiskalnih obaveza je negativno utjecao na ukupan privredni razvoj i standard stanovništva.

Ukoliko se uzme u obzir činjenica da je 600 000 000 maraka oprano novca putem fiktivnih firmi, a radi se o iznosu koji je utvrđen, što ne isključuje mogućnost i većeg iznosa, sve ovo nam govori koliko je direktno kroz izbjegavanje fiskalnih obaveza država oštećena a indirektno njeni građani odnosno najugroženije socijalne kategorije stanovništva.

Pojava fiktivnih firmi je takođe direktno ugrožavala slobodno i zdravo tržište izazvavši neloyalnu konkurenciju na istom. Ukoliko posmatramo firmu koja je uredno obavljala svoju registrovanu djelatnost i izmirivala sve svoje finansijske obaveze prema državi, te firmu koja je svoje poslovanje obavljala sa fiktivnim firmama na gore opisani način, evidentno je da je firma koja je poslovala zakonito i uredno veoma teško mogla pratiti cijene roba na tržištu te ostati konkurentna, iz prostog razloga što firma koja je poslovala na gore opisani način putem fiktivne firme je mogla izbjegavajući poreske obaveze ići na tržište sa nižom cijenom proizvoda te na taj način biti konkurentnija i direktno slabiti svoju konkurenciju. Veliki broj lica koja su stajala iza fiktivnih firmi su u veoma kratkom vremenskom periodu došla do ogromne količine protupravno prisvojenog novca te na taj način povećali svoje ukupno bogatstvo i vrlo vjerovatno isti oprali kroz druge privredne tokove kao što je privatizacija, ulaganje u dionice kupovina nekretnina itd.

Uzroci nezakonitog poslovanja fiktivnih firmi

Uzroci koji su doveli do nastanka fiktivnih firmi kao što je navedeno bili su neadekvatni zakonski propisi koji regulišu osnivanje i registraciju privrednog subjekta, zatim neadekvatna zakonska regulativa u pogledu ubiranja poreza, te nespremnost kontrolnih organa da se suoče sa ovakvim oblikom privrednog kriminala. Međutim ovdje se postavlja opravdano pitanje ako su lica sa kriminalnim miljeom uspjela dovesti u zabludu kako nadležne organe tako i sud te registrovati fiktivnu firmu, koji su bili razlozi da se putem fiktivni firmi operu ogromne količine novca te na taj način izbjegnu poreske obaveze. Mogućnost opstanka fiktivni firmi te njihovog kriminalnog djelovanja, da li svjesno ili nesvjesno uveliko su doprinijeli kako bivši zavod za platni promet i banke tako i nadležne porezne uprave.

Kada uzmemo u obzir činjenicu da se pojava fiktivni firmi javlja već 1997 godine, to jest dvije godine nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, kada su pravni subjekti poslovali putem zavoda za platni promet, neobjašnjiva je činjenica da se putem žiro računa jedne firme, recimo godinu dana vrše milionske platne transakcije u

pogledu plaćanja fiktivno stvorenih obaveza, a da u tom periodu ni jedan fening novca ne bude uplaćen po osnovu obaveza poreza na promet ili obaveza po osnovu doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje. Ove činjenice su bile dovoljan pokazatelj službenicima i rukovodstvu zavoda za platni promet da posumnjaju u nezakonite transakcije koje imaju za cilj pranje novca, te da alarmiraju nadležne organe gonjenja u smislu provjera takvih firmi i izvršenih platnih transakcija. U tom slučaju ovakve kriminalne radnje bi se otkrivale i sprječavale u svojoj ranoj fazi, odnosno ne bi se dopustilo da takva fiktivna firma opere po desetine miliona konvertibilnih maraka recimo za period od godinu dana pa da se tek tad sazna za istu.

Nakon što je sav platni promet poslovnih subjekata prebačen sa zavoda za platni promet na banke, pojava osnivanja fiktivni firmi dobila je na intenzitetu. Banke u namjeri da pridobiju i zadrže klijenta pa makar on bio i fiktivna firma, su omogućavali vršenje gore opisanog platnog prometa, dali svjesno ili nesvjesno prikrivajući identitet lica koja su otvorila račune kod banaka zatim identitet lica koja su pohranila spesmene svojih potpisa, te identitet lica koja su svakodnevno vršila polaganje novca kod banaka. Neobjašnjivo je da odgovorna osoba banke, ovdje se misli na službenika nezna, identitet osobe koja svaki dan vrši platne transakcije sa računa fiktivne firme. Ovakvim svojim odnosom banke su u dobrom dijelu olakšale sve ove nezakonite radnje od kojih je direktnu štetu trpila država i njeni građani.

Neadekvatno djelovanje poreskih organa je takođe utjecalo da se putem fiktivnih firmi ostvare izuzetno visoki prometi te izbjegnu poreske obaveze. Ta nefunkcionalnost ogledala se u činjenici da su organi porezne uprave veoma kasno putem kontrola utvrđivali da na adresama gdje su prijavljena sjedišta fiktivnih firmi, nije bilo nikakvih privrednih subjekata niti uvjeta u pogledu prostora za obavljanje registrovane djelatnosti. Nadležni poreski organi iako su raspolagali činjenicom da za ta privredna društva ne vrše nikakve uplate poreza nisu blagovremeno reagovali a što je uzrokovalo da fiktivne firme egzistiraju na tržištu po godinu i duže, ostvarujući za taj period milionske promete novca.

U namjeri da se spriječe ovakve i slične nezakonite platne transakcije, donesen je Zakon o sprečavanju pranja novca, kojim su banke i drugi obveznici bili dužni prijaviti svaku platnu transakciju koja prelazi trideset hiljada konvertibilnih maraka⁹. Međutim očito je da je zakonska odredba u dobrom dijelu manjkava, jer nakon što se zakon počeo primjenjivati gore navedena lica su i dalje poslovala na sličan način obavljajući platne transakcije do trideset hiljada konvertibilnih maraka, vodeći računa da banka ne prijavi njihovu platnu transakciju to jest da ne postanu interesantni u krivično pravnom pogledu nadležnim organima gonjenja. Dodatna otežavajuća okolnost u pogledu sprečavanja ovog oblika kriminala ogledala se u pravu firme da može otvoriti svoje račune kod više banaka, pa tako ukoliko se i uđe u trag nezakonitim radnjama kod jedne banke, ta lica su nastavljala poslovati preko drugih banaka.

Postojanje fiktivnih firmi te opisani način nezakonitih radnji gubi svoju svrhu promjenom zakonske politike u pogledu ubiranja poreza, to jest donošenjem zakona o porezu na dodanu vrijednost. Ukoliko poredimo politiku ubiranja poreza kroz porez na promet proizvoda i usluga, koji možemo posmatrati kao jednofazni porez, vidimo da se ovom poreskom politikom obaveza plaćanja poreza prevaljivala do krajnjeg potrošača, to jest porez na promet proizvoda i usluga se zaračunavao i prikupljao u posljednjoj fazi prometa. Provođenjem ovakve poreske politike, država odnosno njeni kontrolni organi da bi naplatili porez morali su pratiti kretanje robe od momenta uvoza ili momenta proizvodnje pa sve do krajnjeg potrošača, što je bilo izuzetno teško i komplikovano. Stupanjem na snagu Zakona o porezu na dodatnu vrijednost, porez se prikuplja kontinuirano od svih učesnika¹⁰, to jest obveznik poreza je kako uvoznik robe i njen proizvođač tako i svi ostali pravni subjekti .

---

⁹ Zakon o sprečavanju pranja novca (Službeni glasnik broj 29/2004)član 7. stav 3

¹⁰ Grupa autora . Komentar Zakona o porezu na dodatnu vrijednost Izdavač Revicon d.o.o.za istraživačko razvojne usluge I poslovni konsalting. str.35

Porez na dodatnu vrijednost je takav porez kod kojeg nepostoji mogućnost prevajivanja obaveze plaćanja poreza sa jednog poreskog obveznika na drugog. Zbog ovakve poreske politike prestao je i smisao postojanja fiktivni firmi. Ovdje se postavlja opravdano pitanje, zar je bilo potrebno deset godina da nadležni organi shvate da porez na promet proizvoda i usluga nije predstavljao adekvatan mehanizam ubiranja fiskalnih obaveza. Zakon o porezu na dodatnu vrijednost mogao se donijeti i mnogo ranije pa bih se time spriječilo odlijevanje veće količine novčanih sredstava po osnovu poreza.

Analizirajući zakon o porezu na promet proizvoda i usluga, cijenim i smatram da je isti predstavljao primjereno fiskalno rješenje za društveno političko i ekonomsko uređenje u kojem smo živjeli do devedesetih godina. Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da su tadašnja preduzeća bila u većini državno odnosno društveno vlasništvo, doći ćemo do argumentovanog zaključka da odgovorna lica istih nisu imala nikakvu motivacijsku namjeru da prikrivaju stvarne promete tih preduzeća da bi izbjegli plaćanje poreskih obaveza te na taj način sebe izložili eventualnoj krivičnoj odgovornosti. Promjenom društveno političkog, pravnog, i ekonomskog uređenja, te promjenom vlasničke strukture u privrednim društvima mijenja se ukupan ambijent poslovanja u kojem imamo s jedne strane državu sa njenim aparatom te s druge strane privredne subjekte čiji su vlasnici u većini slučajeva pojedinci ili grupe koji ukoliko im se na bilo koji način dozvoli nastoje prikriti i izbjeći svoje fiskalne obaveze prema državi. Ukoliko država ima i primjenjuje kvalitetne mehanizme mogućnost pojedinaca da prikriju ili izbjegnu plaćanje svojih obaveza se svodi na minimum i u tom slučaju imamo državu za koju možemo reći da ima uređen pravni, ekonomski i socijalni sistem. U suprotnom slučaju imamo kriminal i korupciju kao posljedicu loše uređenog pravnog i ekonomskog sistema te veoma loše socijalno stanje stanovništva kao i rizik za bilo kakvo privredno ulaganje.

Posljedice izbjegavanja plaćanja poreskih obaveza su takve prirode da određen broj pojedinaca je nezakonito stečeni novac oprao kroz daljnja ulaganja u druge privredne tokove ili kroz uvećavanje vlastite ukupne imovine. Koliko je u Bosni i Hercegovini prisutan privredni kriminal i korupcija, na najbolji način nam ukazuje sljedeći podatak. Veliki broj vlasnika privrednih društava organizovao je poslovanje istih na način da to privredno društvo svake poslovne godine svoje poslovanje okonča sa gubitkom ili veoma malom dobiti takođe u cilju izbjegavanja plaćanja poreza na dobit, a svoj radno pravni

status i status svoji radnika prijavljuje na minimalan lični dohodak. Kada se s druge strane pogleda koliki su svakodnevni troškovi života takvih osoba, kojom količinom imovine raspolažu takva lica, doći ćemo do zaključka da od prijavljenog ostvarenog ličnog dohotka i prijavljene eventualne dobiti većina tih pojedinaca ne bih mogla ni preživjeti to jest pokriti redovne troškove života. Ovdje se postavlja opravdano pitanje iz kojih finansijskih izvora takvi pojedinci finansiraju svoj način života i isticanje imovine kao što su vile, skupocjena vozila jahte te druge luksuzne stvari koje se nalaze u njihovom vlasništvu.

ZAKLJUČAK

Analizirajući pojavne oblike privrednog kriminala i pranja novca te uzroke nastanka istih, vidljivo je da je više razloga doprinjelo da ovakve nezakonite radnje budu naša svakodnevna pojava. Uzroci koji su doveli do progresivnog ekonomskog raslojavanja stanovništva, na jedan manji bogati dio stanovništva i veću populaciju siromašnog stanovništva su između ostalog privredni kriminal i pranje novca. Porast privrednog kriminala i pranja novca uzrokovan je sljedećim faktorima :

- Neadekvatno ustavno uređenje sa rascjepkanim nadležnostima
- Neadekvatni postojeći zakonski propisi
- Nedovoljno funkcionisanje organa za sprovođenje zakona iz oblasti privrede i poslovanja.

Svako društvo kroz svoje ustavno pravne mehanizme nastoji stepen privrednog kriminala svesti na jedan podnošljivi minimum koji ne predstavlja prijetnju privrednom razvoju i fiskalnom sistemu. Ovdje se postavlja pitanje koje mjere je potrebno poduzeti kako bi se stepen i prisutnost privrednog kriminala i pranja novca u Bosni i Hercegovini sveli na jedan podnošljivi minimum, koji ne predstavlja opasnost za zdrave privredne i društvene tokove.

Ukoliko bi se u ovim uvjetima pristupilo oduzimanju navodno nezakonito stečene imovine, odnosno imovine bez porijekla, postavlja se pitanje koliko je takav čin pravno utemeljen, jer osnovno načelo zakona o krivičnom postupku podrazumijeva da se svako smatra nevinim dok mu se u zakonom predviđenom postupku pravosnažnom presudom suda ne utvrdi krivnja. Po ovom načelu i važećim zakonskim odredbama krivičnog zakona, ukoliko nemamo dokaza da je neko počinjenim protupravnim radnjama koja imaju obilježja krivičnog djela, stekao ili uvećao svoju imovinu, podrazumijeva se da nije dužan da nam obrazloži odakle mu ista, što znači da shodno postojećoj zakonskoj regulativi, za eventualno oduzimanje imovine nije dovoljno dokazati da imovina koju je neko lice steklo je bez porijekla, nego se mora u zakonom predviđenom postupku pravosnažnom presudom dokazati da stečena imovina je posljedica počinjenog krivičnog

djela, Shodno postojećim zakonskim propisima eventualno oduzimanje imovine dolazi u obzir samo ukoliko se pravosnažnom presudom uspije dokazati krivnja lica u pogledu nezakonitog sticanja imovine. Obzirom na svoju specifičnost, veoma teško je dokazati nezakonito sticanje imovine kao oblik krivičnog djela. Ovo nam samo govori koliko s jedne strane je privredni kriminal prisutan i veoma opasan, te s druge strane koliko su zakonski propisi ograničenog dejstva.

Takođe ukoliko bih se eventualno i pristupilo oduzimanju nezakonito stečene imovine takav čin bih izazvao određene poremećaje u privredi, jer određen broj lica je svoj nezakonito stečeni novac već oprao kroz legalne privredne tokove, recimo kupovinom nekretnina ili dijelova preduzeća, a zatim svoje vlasničke udjele prodao savjesnim kupcima. U tom slučaju ukoliko bih se selektivno pristupilo oduzimanju nezakonito stečene imovine, takav čin bih ostavio negativne posljedice kako na savjesne kupce tako i na njihove zdrave privredne resurse.

Ovdje se postavlja opravdano pitanje što je potrebno poduzeti kako bih se ovakve nezakonite radnje spriječile ili eventualno svele na jedan podnošljivi minimum. Prvi i neophodni korak koji je potrebno poduzeti odnosi se na donošenje zakona o amnestiji, na žalost po drugi put jer je zakonodavac već jednom donio ovakav zakon, te na određen način oslobodio krivične odgovornosti lica koja su činila ova i slična krivična djela. Slijedeći stvar logike, amnestija kao oblik oslobađanja od krivične odgovornosti ili oslobađanja od izvršenja krivične sankcije se donosi nakon jednog u pravnom smislu nesređenog stanja u državi, kako bih se nakon tog perioda mogao dovesti u red politički pravni i ekonomski sistem. Ukoliko se uzme u obzir kako ratni tako i kraći poratni period ne funkcionisanja ili veoma slabog funkcionisanja države možemo reći da donošenje zakona o amnestiji je bio logičan slijed događaja. Međutim posljedice donošenja zakona o amnestiji nisu imale nikakvog učinka, odnosno možemo slobodno reći da su samo kriminalna lica profitirala, na taj način što su izbjegla mogućnost krivične odgovornosti za svoje nezakonite radnje.

Sljedeći korak koji je potrebno poduzeti odnosi se na donošenje zakona o utvrđivanju porijekla stečene imovine, te zakona o oduzimanju imovine bez porijekla. Takođe je neophodno izmjeniti član 272 Krivičnog zakona koji se odnosi na pranje novca, te istim predvidjeti da svako lice koje raspolaže imovinom bez porijekla će biti kažnjeno

odgovarajućom kaznom, a imovina bez porijekla će biti oduzeta. Donošenjem i dosljednom primjenom ovakvih zakona, svako lice bilo bi obavezno prijaviti svaki svoj ostvareni prihod te izmiriti fiskalne obaveze prema državi u protivnom bilo bi izloženo riziku da mu stečena imovina bez porijekla bude oduzeta. U tom slučaju svaki pojedinac, bilo da se radi o fizičkom ili pravnom licu, bio bi motivisan da prijavi svaki svoj ostvareni ili stečeni prihod koji bi mu služio kao osnov za utvrđivanje porijekla imovine i povećanje iste, u protivnom isti bi živio sa opasnošću da mu imovina koja nema porijeklo bude oduzeta. Trenutno imamo obrnutu situaciju da velika većina pojedinaca bilo kao fizička ili pravna lica nastoje prikriti svoje stvarne prihode najčešće u clju izbjegavanja poreskih obaveza.

Donošenjem zakona o utvrđivanju porijekla imovine te zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine, te izmjenom krivičnog zakona, uz postojeće zakone o porezu na dodatnu vrijednost, te zakon o sprečavanju pranja novca kao i maksimalni profesionalizam organa nadležnih za sprovođenje navedenih zakona, stepen privrednog kriminala bi se smanjio na jedan podnošljivi minimum, a što bi direktno u pozitivnom smislu utjecalo kako na ukupan privredni razvoj tako i na standard stanovništva.